

Samen op weg naar Steeds Inclusiever onderwijs

NVA Expertgroep Autisme & Onderwijs

Whitepaper november 2021

NVA Expertgroep Autisme & Onderwijs:

Samen op weg naar Steeds Inclusiever onderwijs

Sinds haar oprichting in 2020, heeft de NVA Expertgroep Autisme & Onderwijs zich onder andere gericht op haar visie en missie als het gaat om onderwijs aan leerlingen (en studenten) met autisme. Er wordt veel gezegd en geschreven als het gaat om het falend 'passend' onderwijs aan deze leerlingen. De Expertgroep wil zich graag laten zien als een verbinder en kritisch meedenker tussen, en met al deze meningen. Alle leden van de Expertgroep Autisme & Onderwijs hebben zowel een specifieke expertise in het onderwijs (aan leerlingen met autisme), als op één of andere manier een persoonlijke 'link' met autisme. Hierdoor kunnen zij vanuit beide hoedanigheden een bijdrage leveren aan de huidige ontwikkelingen in het onderwijs.

Een van de adviezen die de Expertgroep Autisme & Onderwijs uitgebreid heeft beschouwd, is het rapport '[Steeds Inclusiever](#)' van de Onderwijsraad (juni 2020). Dit rapport wil een stip aan de horizon zetten als het gaat om onderwijs aan leerlingen met een lichte of zware ondersteuningsbehoefte. De Expertgroep is van mening dat de Onderwijsraad daarbij niet voldoende rekening houdt met wat leerlingen in het autistisch spectrum nodig hebben. De Expertgroep zet die stip daarom net even anders. In dit whitepaper beschrijft de Expertgroep wat de Onderwijsraad naar haar idee mee moet nemen als het gaat om het invullen van de lichte ondersteuning & toerusting van kinderen met autisme.

Wat betekent inclusief?

De omgang van een school met leerlingen met een beperking bevindt zich op een schaal tussen twee uitersten. Het ene uiterste is dat een school volledig is ingericht op leerlingen die 'precies passen'. Leerlingen die niet in dat beeld passen, hebben dan een beperking en hebben speciale voorzieningen nodig. Het andere uiterste is dat een school zo wordt ingericht dat elke leerling 'past'.

Het tweede uiterste is een onbereikbare utopie. Maar een school zo inrichten dat veel meer leerlingen 'passen', en dus geen speciale voorzieningen nodig hebben, is wel degelijk mogelijk.

Voor de Onderwijsraad betekent inclusie de opdracht om "mensen met een beperking ondersteuning te bieden en toe te rusten, zodat ze kunnen meedoen". Dat betekent dat de Onderwijsraad uitgaat van de situatie als het eerste uiterste- de precies passende leerling. De Expertgroep Autisme & Onderwijs ziet dat anders.

Voor de Expertgroep Autisme & Onderwijs betekent inclusie: “Het zo inrichten dat zo weinig mogelijk leerlingen extra ondersteuning nodig hebben en tegelijkertijd aan leerlingen die dat desondanks nodig hebben, passende ondersteuning bieden”.

Mee kunnen doen op *jouw* manier

Voor de Expertgroep Autisme & Onderwijs betekent inclusie dus vooral dat je je aanpast aan de leerlingen. Een school hoort gastvrij te zijn: elke leerling is welkom. Inclusie betekent dat je jezelf mag zijn tussen de anderen, en dat je krijgt wat *jij* nodig hebt, dat je op je eigen manier mee kan doen. Elke leerling is uniek. Elke leerling heeft een eigen profiel. Een inclusieve school hoort ruimte te bieden aan al die unieke, verschillende, leerlingen.

Dat is overigens geheel in lijn met het [SER advies](#) (juni 2021) om de onderwijskwaliteit te verhogen. Zij stellen: “Maak gebruik van passende ondersteuning voor alle leerlingen”, en “Creëer een breed aanbod van ontwikkelmogelijkheden en een breed netwerk voor alle leerlingen.” Dit past ook bij de ontwikkeling van het inzetten van gepersonaliseerd leren, dat op steeds meer scholen ingevoerd wordt.

Voor leerlingen met autisme is het heel belangrijk dat ze op hun eigen manier mee mogen doen in plaats van dat er geprobeerd wordt ze aan te passen aan wat gangbaar is. Sociale vaardigheidstrainingen bijvoorbeeld, leiden in feite op tot de gewoonte van camoufleren (*Bron: Baat het niet, schaadt het wel?, Julie Wevers, Autisme Magazine 202 #04, pagina 32.*). Annelies Spek (klinisch psycholoog en eigenaar van het Autisme Expertise Centrum) maakt zich er sterk voor dat vrouwen met autisme zouden moeten stoppen met camoufleren, omdat camoufleren burn-out en depressie in de hand werkt. (*Bron: Zeven nieuwe inzichten over autisme, NRC, 31-03-2021*). Het is voor het levensgeluk van mensen met autisme van groot belang dat ze, onder andere door goede psycho-educatie, leren hoe ze kunnen leven zonder te hoeven camoufleren. Een inclusieve school hoort daar aan bij te dragen.

Voordelen voor alle leerlingen

Inclusief onderwijs biedt vele voordelen, voor alle leerlingen. Het is het meest gunstig voor alle leerlingen, wanneer ze opgroeien met het besef dat ieder mens verschillend is, met andere behoeften. Het is al lange tijd bekend dat teams die divers van samenstelling zijn, in allerlei opzichten, innovatiever zijn dan homogene teams. Het is dus gunstig voor de maatschappij als geheel wanneer leerlingen op die manier opgevoed worden!

Ze zullen opgroeien tot mensen die minder snel van slag zullen raken als ze merken dat ze, al dan niet tijdelijk, niet meer aan “de norm” voldoen. Ze weten dat dit erbij hoort. Ze zullen ook opgroeien tot mensen die er niet op tegen zijn dat hun kinderen op school zitten samen met leerlingen met andere onderwijsbehoeften.

Maatregelen die voor alle leerlingen genomen worden vanuit de motivatie dat ‘diverse’ leerlingen daar bij gebaat zijn, zijn vaak voordelig voor alle leerlingen. Elke leerling een eigen kapstok is fijn voor iedereen. Duidelijke roosters, visueel gemaakt, zijn fijn voor elke leerling.

Geen beperking maar andere onderwijsbehoefte

De Onderwijsraad richt zich op beperkingen, en geeft daarvan de volgende definitie: “Een beperking is een kenmerk of aandoening van een persoon die zodanig is dat deze hem kan belemmeren deel te nemen aan sociale activiteiten, relaties te ontwikkelen en/of de regie te voeren over het eigen leven.”

De term beperking gaat uit van een norm ten opzichte waarvan iemand met een beperking afwijkt. De nadruk komt te liggen op de persoon zoveel mogelijk ‘bijspijkeren’, zodat de persoon meer aan de norm kan voldoen.

Bij autisme geldt dat proberen leerlingen ‘bij te spijkeren’ ten koste gaat van deze leerlingen. Een leerling met autisme heeft een andere onderwijsbehoefte, door een andere informatieverwerking. Daardoor sluit het reguliere onderwijsaanbod op sommige punten onvoldoende aan. Hierdoor wordt de ontwikkeling bedreigd of kan de leerling onvoldoende profiteren van het leeraanbod. Een leerling met autisme moet dus niet worden bijgespijkerd om aan de norm te voldoen; er moet voldaan worden aan de onderwijsbehoefte van de leerling, zodat deze zich ten volle kan ontwikkelen.

Een formulering in termen van onderwijsbehoefte, heeft als voordeel dat er niet alleen een focus is op waar leerlingen met autisme beperkt in zijn ten opzichte van andere leerlingen, maar ook op waar ze juist goed in zijn.

Bovendien laat je er mee zien dat autisme geen beperking hoeft te zijn, wanneer er maar wordt voorzien in de (onderwijs-)behoeften. Een focus op onderwijsbehoefte betekent dat je op zoek moet gaan naar maatwerk, omdat elke leerling met autisme andere onderwijsbehoeften heeft. Een focus op onderwijsbehoefte betekent: pedagogisch differentiëren.

Ondersteuning en Toerusting

De Expertgroep Autisme & Onderwijs ziet kansen in het advies om niet alleen te richten op het ondersteunen (helpen bij wat moeilijk is), maar ook aandacht te hebben voor het ontwikkelen van vaardigheden die nodig zijn om je in (verder) onderwijs en leven te handhaven. Dit noemt de onderwijsraad ‘toerusten’.

Als het gaat om ondersteuning, denkt de Expertgroep Autisme & Onderwijs dat er veel te winnen is met simpele maatregelen die nodig kunnen zijn voor leerlingen met autisme. Denk bijvoorbeeld aan elke leerling een vast kapstokhaakje, een rustige plek in de pauzes, en voorspelbaarheid over wat er komen gaat. Deze ondersteuning zou er in principe voor iedereen moeten zijn. Wie het niet nodig heeft maakt er geen gebruik van. Zoals kantines vegetarische maaltijden hebben voor wie dat wil, zoals er op verpakkingen staat of iets glutenvrij is, of noten kan bevatten en zoals er op scholen liften zijn voor leerlingen die slecht te been zijn.

Met dat soort maatregelen voorkom je veel situaties waarin er speciale maatregelen voor één kind nodig zijn.

De lichte ondersteuning die scholen bieden, zouden dus in de eerste plaats dat soort maatregelen moeten bevatten: maatregelen die niet op één kind gericht zijn, maar voor de gehele groep of school gelden. De nadruk ligt dan op de school als geheel in plaats van op het individuele kind. Het is een taak van de school om zich zo in te richten dat zo veel mogelijk kinderen zonder extra ondersteuning naar school kunnen. Vanuit autisme bekeken (VAB) heeft al een aantal van dat soort maatregelen op een rij gezet. [Klik hier voor meer informatie.](#)

Deze maatregelen zorgen er voor dat er voor veel minder leerlingen specifieke maatregelen nodig zijn, en horen deel uit te maken van de lichte ondersteuning.

Labeling

De Expertgroep Autisme & Onderwijs is het dus niet eens met het feit dat de onderwijsraad zich alleen richt op ondersteuning van individuele leerlingen; om onderwijs te kunnen volgen hebben (sommige) leerlingen met een beperking extra hulp nodig. Daarbij wil de Onderwijsraad toe naar categorisering in diagnoses (die gedefinieerd zullen worden in termen van sociaal functioneren en voorzieningen). De categorie bepaalt de ondersteuning.

De Expertgroep Autisme & Onderwijs ziet een groot gevaar in het denken in doelgroepen met labels (ook al wordt het woord diagnose vermeden). Het zal in de praktijk gaan betekenen dat ouders een diagnose van hun kind nodig hebben om passende ondersteuning te krijgen.

Leerkrachten zouden aangeleerd moeten krijgen hoe ze de onderwijsbehoeften van elk kind in kaart kunnen brengen. Bijvoorbeeld door middel van een Leerlingpaspoort en/of een vaardighedenlijst. Daar kan dan uit blijken of een kind extra ondersteuning nodig heeft op sommige gebieden. Gemeenten kunnen, wanneer ze al ondersteuning rond een kind regelen, daar aan bijdragen.

Online

In het advies komt het woord online niet voor. De Coronacrisis heeft geleerd dat online onderwijs mogelijk is. Zeker voor sommige leerlingen met autisme zou het een uitkomst zijn wanneer ze hun onderwijs deels online zouden kunnen volgen.

De rol van het speciaal onderwijs

De Onderwijsraad zet als stip aan de horizon dat alle kinderen naar dezelfde school gaan. Zij baseren zich hierbij op [het verdrag gelijke rechten van personen met een handicap](#) (2006). De Expertgroep Autisme & Onderwijs zou dat liever anders formuleren. *Wij ondersteunen het streven naar inclusie, maar dan wel op zo'n manier dat een specialistisch aanbod is gekoppeld aan én in reguliere scholen. Het is van belang dat iedere leerling hierbij zichzelf kan zijn, en zich in eigen tempo en op zijn eigen manier kan ontwikkelen.*

Bij inclusief onderwijs kan dus heel goed horen dat kinderen met autisme een dag per week 'onder elkaar' zijn. Het kan zelfs zo zijn dat het voor sommige kinderen met autisme echt niet mogelijk is om naar school te gaan 'met iedereen'. Samen in een klas met alle andere leerlingen kan in sommige gevallen bijvoorbeeld simpelweg niet samengaan met een grote behoefte aan een rustige, prikkelarme omgeving.

De stip aan de horizon zou moeten zijn dat elk kind onderwijs krijgt dat bij hem of haar past. Op zo'n manier dat zijn of haar ontwikkeling optimaal ondersteund wordt. Gelijkwaardig aan de samenleving mee kunnen doen kan ook inhouden dat je de gelegenheid hebt om met kinderen met een vergelijkbare ondersteuningsbehoefte samen te zijn.

Dat hoeft niet perse in een ander gebouw; dit zou ook kunnen in speciale klassen. In andere gevallen is er zulke specialistische hulp nodig dat zoiets alleen in een beperkt aantal locaties mogelijk is (dus niet dicht bij huis). De integratie van speciaal onderwijs en regulier onderwijs hoort dus op zo'n manier te gebeuren dat de mogelijkheid open blijft dat leerlingen met autisme bij elkaar blijven.

De rol van gemeenten

De Onderwijsraad noemt wel samenwerkingsverbanden, maar daar gaat het om samenwerking tussen scholen voor speciaal onderwijs en voor regulier onderwijs. De ouders komen naast de zorginstellingen ook nog wel aan bod, maar de gemeente wordt nergens genoemd.

Rond kinderen met extra ondersteuningsbehoeften wordt al veel georganiseerd. Dat loopt veelal via de gemeenten. Gemeenten kunnen dan ook uitstekend helpen bij het in kaart brengen van de onderwijsbehoeften van een kind. Ook bij het invullen van eventuele extra ondersteuning, kunnen gemeenten behulpzaam zijn. Dat voorkomt veel dubbel of langs elkaar heen lopend werk.

Belangrijk is om dan vanuit verbinding met ouders- samenwerkingsverband/ school en gemeente helder te hebben wat er nodig is en hoe dit geregeld gaat worden. Een helder gemeenschappelijk beeld van de ondersteuningsbehoeften zou hierin leidend moeten zijn. Er liggen al veel kant-en-klare adviezen over hoe je dat kunt organiseren, zoals bijvoorbeeld beschreven in het rapport 'Met andere ogen' bron. [Klik hier voor meer informatie.](#)

De integrale problemen op het vlak van sociale communicatie en interactie, maakt vaak dat problemen escaleren voor mensen met autisme. Vanuit de maatschappelijke businesscase blijkt dat er vanuit preventie veel leed voor mensen met autisme voorkomen kan worden met een levensbrede aanpak bij mensen met autisme. De preventieve inzet van een levensloopbegeleider, geeft iemand met autisme meer regie en zelfstandigheid. [Klik hier voor meer informatie.](#)

De rol van de PABO's en docentenopleidingen

Echt inclusiever onderwijs kan niet zonder dat PABO's en docentenopleidingen méér aandacht gaan besteden aan leerlingen die, bijvoorbeeld in het geval van kinderen met autisme, een andere informatieverwerking hebben. Leerkrachten in opleiding zouden moeten leren verschillende onderwijsbehoeften in een klas te signaleren, en hiermee om te gaan. Zoals Wouter Staal, bijzonder hoogleraar autismespectrumstoornissen benadrukt: Wij moeten autisme zien als een kwetsbaarheid, waarbij het zo is dat als de omgeving goed is afgestemd op dat wat een kind hierin nodig heeft, hier minder problemen hoeven te ontstaan. (bron: 'Onder druk reageert iederéén star', NRC, 7-6-2019). Een belangrijke oproep voor het afstemmen van de schoolcontext op die 'andere' informatieverwerking.

Stip aan de horizon

Wat is, kortom, onze stip aan de horizon en hoe gaan wij 'samen op weg naar Steeds Inclusiever onderwijs'?

- Scholen en het onderwijs worden zo ingericht dat zo veel mogelijk leerlingen met autisme er terecht kunnen. Er wordt daarbij rekening gehouden met de behoefte aan voorspelbaarheid, duidelijkheid en expliciete afspraken. We benadrukken dat deze maatregelen voor alle leerlingen van voordeel zijn.
- Het onderwijs wordt pedagogisch gestuurd, dat wil zeggen: afgestemd op de onderwijsbehoeften van elke leerling. Wij zien kansen in het faciliteren van zowel lichte ondersteuning als toerusting (het aanleren van vaardigheden) van zowel de leerling, als zijn leerkrachten en ouders.
- De integratie met het speciaal onderwijs wordt zo dat reguliere scholen de kennis en middelen krijgen die nodig is om voor ieder kind lichte ondersteuning en toerusting te realiseren. Een aantal scholen zal als mogelijkheid speciale klassen bieden voor leerlingen met autisme. Voor sommige leerlingen zal het (tijdelijk of langdurig) nodig blijven in een speciale, afgestemde setting onderwijs te krijgen.

Bovenstaande wordt voor ons samengevat in de volgende ijkpunten waarop volgens de Expertgroep Autisme & Onderwijs 'Steeds inclusiever' onderwijs aan zou moeten voldoen:

De weg naar dit steeds inclusiever onderwijs is alleen mogelijk als we blijven denken in mogelijkheden, werken vanuit verbinding en dialoog, en, als het gaat om leerlingen met autisme, er meegedacht wordt vanuit expertise over autisme én onderwijs.

Hier zal de Expertgroep Autisme & Onderwijs zich de komende periode graag voor inzetten.

De Bilt, november 2021

Auteurs

NVA Expertgroep Autisme & Onderwijs

Suzanne Agterberg – voorzitter
Geesje Duursma
Silke Polman
Saskia Sliepenbeek
Sylvia Stuurman
Jantiene Treurniet

Bronnen

- [1] 'Steeds inclusiever', Onderwijsraad, Advies 23-6-2020,
<https://www.onderwijsraad.nl/publicaties/adviezen/2020/06/23/steeds-inclusiever>.
- [2] 'Gelijke kansen in het onderwijs', Sociaal-economische raad, Advies 21/09, juni 202,
<https://www.ser.nl/nl/Publicaties/gelijke-kansen-onderwijs>
- [3] 'Baat het niet, schaadt het wel?', Julie Wevers, Autisme Magazine 2020 #04, p 32.
- [4] 'Zeven nieuwe inzichten over autisme', Ellen de Bruin, NRC, 31-3-2021.
- [5] 'Aandachtspunten voor scholen', Vanuit autisme bekeken,
<https://www.vanuitautismebekeken.nl/aandachtspunten-voor-scholen>
- [6] '15. a Optional Protocol to the Convention on the Rights of Persons with Disabilities', Verenigde Naties, *Treaty Series*, vol. 2518, p. 283. Doc. [A/61/611](https://www.un.org/doc/61/611),
https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-15-a&chapter=4&clang=en
- [7] 'Met andere ogen', coalitie Onderwijs - Zorg - Jeugd,
<https://www.aanpakmetandereogen.nl/over-met-andere-ogen/>